

Үтүө күнүнэн күндү оҕолор, убаатабыллаах төрөппүттэр, учууталлар!

Бүгүн биһиэхэ дьоро күн. Сахалыы халандаарынан сэтинньи ый – Байанай ыйа. Үгэс эргииринэн биһиги бу ыйы сыл аайы сахалыы сиэрин ситэрэн, туомун толорон ытыбыт. Хотугу тутул олоҕор ураты суолталаах кэм – Байанай ыйа. Бу ыйы хайаан да суолталаан, санааҕа ууран, тэрээһиннээхтик ытыхтаахпыт. Байанай – баай хара тыа иччитэ, кини эргэнэ хара тыабыт баайын-дуолун; отун-маһын, кыылын-сүөлүн, көтөрүн-сүүрэрин барытын бас билээччи, көрөөччү-харайааччы буолар. Байанай олус үтүө санаалаах уонна дэлэгэй. Булчут аар тайҕаҕа бултуу тахсан анаан-минээн көрдөстөбүнэ, үтүө санаалаах Байанай булт арааһын тосхойор.

Биһиги оскуолабыт оҕолоро үксэ уолаттар буолалларынан сибээстээн манньык дьоро күннэри ытытар саамай тоҕоостоох. Онон бүгүн оскуолабыт уолаттарыгар «Тайҕа таабырына» диэн күрэх-оонньууну тэрийэн ытыбыт. Чэйин дохсун ытыс тыаһынан көрсүн I «Сизэгэн» хамаанданы:

1. Ковлеков Алеша
2. Старков Виталий
3. Кудрин Саша
4. Никулин Петя
5. Николаев Санда
6. Стручков Эрхан
7. Слепцов Костя
8. Соркомов Леня

Көрсүн II «Барс» хамаанданы.

1. Быковскай Айан
2. Кудрин Сеня
3. Хабаров Антон
4. Велиев Азиз
5. Хабаров Максим
6. Старков Ваня
7. Егоров Кирилл
8. Старков Владик

Күрэхпит сыала – соруга:

- Уол оҕону айылҕаҕа чугаһатыы, айылҕаҕа, тыаҕа, булка сылдьан булт араас ньыматын, сатабылларын, айылҕа суруллубатах сокуоннарын билсигиннэри.
- Уол оҕо улаатан ыал аҕата буолан, дьыэ кэргэнин бултаан-алтаан, үлэлээн-хамсаан иитэр-аһатар буолуохтааҕын өйдөтүү.

Биһиги уолаттарбыт бары даҕаны кыра эрдэхтэриттэн тыаҕа, айылҕаҕа сылдьалларын, бултууларын сүрдээҕин сөбүлүүллэр. Булка-аска да сыстаҕастар, онон бу күрэх көрүннэрин улаханньык ыарыҕаппатара буолуо дии саныбын. Күрэхпит сэттэ түһүмэхтэн турар. Күрэхти сыаналыа, түмүгү таһаарыа технология учуутала Иннокентий Егорович Соркомов.

Күрэхпит түһүмэхтэрэ мындыр, өйү сытыылыыр, холку оонньуулар буолаллар. Уол оҕо, уопсайынан булчут киһи тыаҕа, сиргэ-уока сылдыарыгар чуумпутук, ордук хоһу тыаы-ууһу таһаарбакка, ыксаабакка налыччы сылдыар үгэстээх. Ол сизэринэн биһиги эмиэ бүгүн хамаандаларбыт чуумпутук сылдыахтара. Көрүн эрэ оҕолоор, тулабыт хайдах курдук сырдыгый,киэнин, дэлэйин, салгыммыт ырааһын, чэбдигин, төрөөбүт дойдубут айылҕата кэрэтин, эбэбит уута ырааһын! Маннык үтүө айылҕалаах дойдуга олорорбутуттан киэн тутта, астына-дуоһуяа ону тэнэ харыстыы, арчылыы сылдыахтаахпыт!

Бастакы түһүмэх: Саха киһитэ сөбүлээн оонньуур оонньуута Таабырын таайсыы.

- Баһа биллибэт барҕа баайдаах, биэрэр да хаһан да иэстиирин эппэт, төлөппөт баар үһү.(Айылҕа)
- Атаҕа суох сүүрбүт (Балык)
- Тойон киһи сорунан турдаҕына, иннинэн туох да барбат үһү (Саа)
- Сырыы кыһа сыгынах дьиэлээх үһү.(Кырынаас)
- Кэтээн сытан кэтэххэ биэрэр баар үһү(Айа)
- Биирдэ мииниллэр икки ат баар үһү(Хайыһар)
- Таһырдыа таҕыстаҕына төгүрүйдэн турар, иһирдьэ киирдэбинэ түүрүллэн сытар баар үһү.(Туһах)
- Эркингэ эр хоһуун турар үһү.(Саа)
- Ууга соҕотоһун киирэн баран тахсарыгар таһыччы элбиир баар үһү.(Мунха)
- Туохтааҕар да түргэн баар үһү(Киһи санаата)

Иккис түһүмэх: Булчут эрэллээх доҕоро кимий? Ыт. Билигин эһиги аатырбыт ыт боруодаларын таайааххыт. Бастакы, иккис, үһүс, төрдүс, бэһис бэрээдэгинэн нүөмэрдэринэн таайаллар.Таайбатаххытына көрөөччү ыалдыар хамаандатыгар очко биэрэр.(15 ыт арааһа).

Үһүс түһүмэх: «Халыйан кэлэн хап, уолуйан кэлэн уоп» Бааттаах балыксыт. Улахан уолаттар кытталлар. 30 мүнүүтэҕэ ким төһө балыгы хабар эбитий.

Төрдүс түһүмэх: Булду бул.Хартыына көстөр 1мүнүүтэҕэ булду булан стикергэ суруйуу.

Бэһис түһүмэх: Хары баттаһыы. Иккиэн кытталлар.

Алтыс түһүмэх: Манчыык. Оҕолор кытталлар.Илиис уонна кыптыый бэриллэр, 30 сөкүүндэ иһигэр ким элбэх манчыык быһыытын быһарый.

Сэттис түһүмэх: Боппуруостарга эппиэттээһин. Хайа хамаанда элбэх хоруйу биэрэринэн.

1. Саас аан маннай ханнык кус кэлэрий? (Көҕөн)
2. Кыһын кыстыыр манан көтөр.(Хабды)
3. Байанай алгыһын хаһан ким суруйбутай? (1900 с. А.Е.Кулаковскай)
4. Көтөр ыраахтааҕыта кимий? (Хотой)
5. Сир анныгар итии болгуо сытар үһү.(Эһэ)
6. Холун этэ хойдубут, сийин этэ сиппит.Бу өс хоһоонун үс тылынан быһаар.
7. Манан өгнөөх күндү түүлээх (Кырса)
8. Саамай бөдөн булт(Тайах)

9. Талабынан танан оноһуллубут булт тэрилэ (Туу)
10. Саамай сиэмэх кутталлаах кыыл (Бөрө)
11. Былыр кырынааска тоһуур иитэр тэрил (Чааркаан)
12. Ырыаһыт чыгычаах(Күөрэгэй)
13. Таас хайаҕа турар кыыл (Чубуку)
14. Ат киэргэлэ (Чаппараах)
15. Улахан ыаҕас (Саар ыаҕас)
16. Саха дьыэтэ (Балаҕан)
17. Элбэх хойуу саналаах кус (Ээмиллэ)
18. Оту кэбиһэр киһи (Кыдамаһыт)
19. Кыһын бултуур киһи Түүлээхсит)
20. Сылгы санатын туох дииллэрий? (Кистиир).

Ахсыс түһүмэх: Кыраҕы харах. Ся ытааһына.

Түмүк таһаарыы. Уолаттарбытыгар өттүк харалаах, илии тутуурдаах Байанайдаах булчуттар буолаарын диэн алгыспытын аныыбыт.

Биһиги оскуолабыт иитэр үлэтин ис хоһооно гос.стандарт ирдэбиллэригэр тирэҕирэн оноһулар. Култуурнай-сынньалан тэрээһиннэр сахалы тыыннанан, үгэс эргииригэр сөп түбэһиннэрэн ыытылаллар. Саха оҕото бэйэтин норуотун төрүт култууратын, үтүө үгэстэрин, тылын-өһүн билэригэр, саха төрүт итэҕэлэ тиллэригэр тыын угар. Сахалы ыйдар ситимнэрин оҕолор эрэ буолбака төрөппүттэр, ыччаттар, учууталлар бары билэллэрэ наадалаах. Оччоҕо эрэ үтүө үгэстэрбит тиллэн, олоххо туттуллур буолуохтара.

Бу тэрээһинтэн билбит, инэриммит үөрүйэхтэри оҕолор олохторугар дьин туттан, уол, эр киһи олоххо сатыахтаах сатабылларын барытын билиэхтээхтэр, сатыы үөрэниэхтээхтэр.

Уол оҕо ураты айылҕалаах, айылгылаах. Кини айылҕатын сиэринэн буһа-хата, була-тала, сүүрэ-көтө үөрэниэхтээх, этин-сиинин эрчийэн быышпастыгас былчыннаах, өйүн-санаатын чочуйан сытыы, мындыр өйдөөх буоларыгар сахалы төрүт үгэстэрэ күүс-көмө буолуохтара дии саныыбыт.